ISAACI CASAVBONI, AD EPISTOLAM ILLVSTR. ET REVERENDISS. Cardinalis Perronij, RESPONSIO.

LONDINI,
Excudebat IOANNES NORTON,
Sereniſſimæ Regiæ Maieſtatis, in Latinis, Græcis & Hebraicis Typographus.

M. DCXII.

ISAACI CASAVBONI, AD EPISTOLAM ILLVSTR. Cardinalis Perronij, Responsio.

ILLVSTRISSIME ET REVErendissime Domine,

Videor mihi vsu rerum atque experientia magistra didicisse, nullum esse tantum malum, ex quo, aut cuius saltem occasione, bonum aliquod nasci non possit: atque vt dici solet, mel generare fel, sic non absurdè aliquis dicat, è felle mero merum mel interdum existere. Ne aliunde argumenta petam: fel purum putum erat, idque virulentissimum, perditissimi nebulonis scelestissimus liber, qui primũ materiam mihi præbuit ad illustrem tuam dignitatem Serenissimi Regis iussu scribendi. Tuæ vero binæ literæ, quas ad me postea ex occasione illa dedisti, singulari comitate, humanitate atque prudentia conditæ, niueum candorem auctoris præ se ferentes, quouis melle dulciores mihi fuerunt. Quare neque ego Regi optimo & sapientissimo tuas ostendere, ac legendas exhibere sum veri-

tus:& Majestas ipsius, quum non omnia in illis (neque enim fieri aliter poterat) probaret, vtramque tamen epistolam tuam non grauate neque illubenter legit. Gratum ipsi vehementer fuit, vnum saltem aliquem vestrarum partium Theologum sibi innotuisse, virum primarium, summæ dignationis, summæ eruditionis, qui ad hodiernarũ controuersiarum tractationẽ placidum & mansuetũ ingenium posset adferre. Nam quo spiritu plerique hodie ferãtur, qui eius argumenti libros edunt vel illi tot numero scriptores abunde probarunt, qui Apologiam Serenissimi Regis hactenus oppugnarunt, omnes enim si vnum aut alterum excipias, mendacijs, maledictis & conuitijs miseras chartas implerũt. Præcipue vero illa verba posterioris tuarum Regem, sincero pietatis zelo flagrãtem delectarũt, quibus spem facere videbaris, amicam hanc de rebus ad religionem spectantibus communicationem, fructu non carituram. Quod vt mirãdum in modum Regi placitum est, quemuis laborem hac mercede parato subire, quamlibet ærumnam perpeti, ita deficiẽte hac spe, cur aut eius Majestas, aut tua dignitas sibi negotiũ facessant, justa caussa nulla fuerit. Spero equidẽ, si in hanc curam serio tua prastantia incubuerit, effecturũ te, cum auxilio Dei opt. max. qua auctoritate es inter tuos, & ingenij atque doctrinæ fama apud omnes, vt non pænitenda aliqua vtilitas ad Ecclesiam Iesu Christi ex hac mutua scriptione perueniat. De Serenissimo vero majoris Britanniæ Rege, in cuius aula annum iam

integrum,& eo amplius egi, ausim tibi sponde-re,'& omni asseueratione cõfirmare, ita animatum illum esse, ita rationes totius vitæ esse illi comparatas, vt studio pietatis nihil ipsi esse antiquius facile omnes intelligant. Non priuata negotia, non publicæ regni curæ ita solent Maiestatem ipsius afficere, vt immẽsum quoddam desiderium res religionis omni ope atque opera promouendi, & quæ maxime cogitatio Regem tantum decet, ingens cupiditas concordiæ inter dissidentia Ecclesiæ membra, omni recta atque honesta ratione procurandæ. Atque hanc Christiano Principi conuenientissimam sollicitudinem Rex pijssimus non finibus imperij sui, quãuis amplissimi, circumscribit: sed memor Defensorem fidei audire se, etiam vltra orbis sui limites, non animi curiositate, verùm zeli vehemẽtia, putat sibi hactenus esse extendendã, vt & regionũ aliarum Ecclesijs sua prudentia & Maiestatis auctoritate, si occasio detur, commodet: sibíque religionis Christianæ conseruationem præcipuæ esse curæ Deo & hominibus in dies reddat testatius. Nuper adeo & illo ipso tempore, quo tuæ literæ posteriores sunt ipsi à me ostensæ, huiusce animi sui φιλοθέω grande documentum Maiestas ipsius dedit, quod bonis pijsque hic omnibus meritissime & probatum & laudatum, ne tibi quidem, Illustrissime Cardinalis, cognitu futurum est, vti spero iniucundum: Nam quum certiorem per literas Regem fecisset illustrissimus reuerendissimusque Præsul, Dominus Archiepiscopus Cantuariensis,

peruenisse ad manus suas, allatum nescio vnde è Germania, aut Belgio librũ, quo doctrina contineretur de natura Dei noua, peruersa, & cum antiqua fide Ecclesiæ Catholicæ in nonnullis pugnans, rogasset que eius Maiestatem, vt ad reprimendũ malum recens exortum, veri Defensoris fidei zelum exerens, apud Magistratus ditionis illius, vbi auctor libri degebat, intercederet; peteretque ab illis, ne doctrinam adeo ἀλλόκοτον in Ecclesias, & scholas suas paterentur introduci, néue hæc profana nouitas eius inuentori maneret impunita: Rex literas illas descendenti sibi è rheda post longam venationem redditas, & librum simul notis obelisque vigilantissimi Antistitis confossum, vt semel accepit, negotium sine mora sibi cognoscendum duxit. Ac licet corpus ipsi è labore & inedia langueret, quod ceperat tamen agere vno tenore & calore perfecit: neque ab adstantibus Proceribus exorari potuit, vt rationem sui vllam prius haberet, quam re tota diu multúmque considerata, cum reuerendissimo Episcopo Lichfeldẽsi, alijsque è clero, & penitus perspecta, quod suarum erat partium, & pietas iubebat, accurate præstitisset. Liber dãnatus est, exemplaria iussa comburi, cum in vrbe metropoli, tum in vtraque Academia, (quod & postea factum,) literę grauissimæ, ipso Rege dictante, ad Regium Legatum eo loci commorãtem, scriptæ, ac statim missæ, iudicij quod de noua doctrina Rex & Ecclesia Anglicana fecissent testes: simul addita mandata de appellandis ea super re Magistrati-

bus. Viderint illi, ad quos eius mali tollendi cura propriè pertinet, quam Deo immortali rationē suæ cessationis sint reddituri; si, quod fieri posse non existimamus, neque sponte sua, neq; post exemplum tam insigne, veritatis patrociniū, quanto par est studio & ardore susceperint. Rex Iacobus ad primum, rei nuntium sic est cōmotus, vt nefas ingens se admissurum crederet, si necessitati corporis aliquid prius indulgeret, quàm pietatis hoc officio plane esset perfunctus. Non dubito, Illustrissime Cardinalis, quin factum istud sis ipse probaturus impēse & prædicaturus. Ego nō vt Regem apud te nunc laudarem, quod erat gestum narraui; verùm vt scires quàm sit priscæ fidei tenax, & dogmatū veræ Catholicæ acris atque animosus defensor, is quem vestrorum Catholicorum plerique censeri aut dici Catholicum non ferunt; multi ne Christianum quidem. Regi primò visa inutilis de appellationibus contentio, dummodo rem teneas; quod facere se, & optat Maiestas ipsius, & in Dei misericordia plane confidit. quoniam tamen vulgo homines priuationem eiusmodi appellationū, rei ipsius priuationē esse & carentiam interpretantur: non solet Rex neque consultum putat, iniuriam dissimulare. De appellatione Christiani nulla ei tecum lis, nulla controuersia: neutra enim epistola tua hunc ei titulum negauit competere: de Catholici titulo quæstio iam est. Priore enim tuarum postquam ea qua excellis, dicendi facultate significasses, in magnæ Britanniæ Rege maximi te Principis ideā agno

ſcere numeris omnibus abſolutam; ad extremũ illam exceptionem adiecisti, ſi ad cæteras animi dotes, Catholici nominis gloria accederet. & quum Regis iuſſu eſſet reſponſum, non poſſe ei titulum illũ denegari, qui tria Eccleſiæ Catholicæ ſymbola, Concilia quatuor Oecumenica prima agnoſceret: quique omnia crederet, per quatuor primorum ſeculorum ſetiem credita, tanquam ad ſalutem neceſſaria: parum ſibi hac reſponſione ſatisfactum eſſe, poſterioribus tuis accurate & ſubtiliter ſcriptis oſtendiſti. Haſce literas à Ser. Rege raptim, aut velut in tranſcurſu, lectas fuiſſe, nolim exiſtimes: nam & totas legit, & momenta rationũ mira animi æquitate & placiditate expendit. Quod autẽ ne poſt lectam quidem reſponſionem tuã, à priore ſententia diſcedit, neque propterea minus Catholicum ſe eſſe gratia Dei fretus cõfidit: voluit eius Maieſtas, ita ſtatuendi quas rationes habeat, tibi non eſſe incognitum. Accipe igitur Cardinalis Illuſtriſſime, ad poſteriorem epiſtolam tuã breue reſponſum: quod ex ore ipſo Ser. Regis exceptũ, ſcripto complecti, & ad te mittere sũ iuſſus. Non petam nunc à te, vt ad hæc legenda eam adhibeas æquitatem, quã Rex ad tua cognóſcenda: mihi enim ſatis nota eſt tua eximia prudentia, & omni laude digniſſima moderatio.

Vniuerſa poſterioris epiſtolæ diſputatio duabus conſtat partibus. Priore, quinque obſeruationes in mediũ afferũtur, quæ theſim iſtam; *Catholici appellatio nemini denegari poteſt, qui tria*

ſymbola

symbola admitat, Apostolorum, Nicenum, Athanasianum; qui item quatuor Occumenica Concilia prima, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinū, & Chalcedonense; postremò qui omnia credat, primis quatuor seculis existimata ad salutem creditu necessaria; illustrant & quomodo accipi debeant, ostendunt. Hæc thesis in responsione Regia locum propositionis maioris obtinebat. Altera pars aduersus hypothesin, siue assumptionem, quatuor affert *ἐνστάσεις*.

I. OBSERVATIO.

NOmen Catholici non simpliciter fidem denotat, sed etiam communionem cum Ecclesia Catholica. Iccirco veteres noluerunt Catholicos appellari eos, qui à communione Ecclesiæ recessissent, licet fidē retinerent. Vnā enim esse Ecclesiam Catholicam, extra quam fidem & sacramenta habere aliquis potest; salutem non potest. In eam sententiam afferuntur multa è B. Augustino.

RESPONSIO REGIS.

CRedere Ecclesiam Catholicam, & credere communionem Sanctorum, vt res diuersæ in Symbolo Apostolorū distinctè ponuntur. ac videtur prius illud eò potissimum fine insertum, vt discrimen statueretur inter Iudaicam Synagogam, & Christianam Ecclesiam; quæ nō vt illa, populi vnius finibus erat circumscriben-

da: sed longè latéque per omnes mundi regiones spargenda. Quare satis manifesta ratio non est, cur huius obseruationis initio dicatur, Catholici appellatio communionē denotare. Sunt quidem duo ista coniunctissima, diuersa tamen, sicut ostendimus. Credit verò Rex simpliciter, sine fuco & fallacijs vnicam esse Ecclesiam Dei & re & nomine Catholicam, siue vniuersalem, toto diffusam mundo; extra quam ipse quoque nullam salutem debere sperari affirmat. dānat & detestatur eos, qui vel iam olim, vel postea, aut à fide recesserunt Ecclesiæ Catholicæ, & facti sunt hæretici, vt Manichæi; aut à cōmunione, & facti sunt Schismatici, vt Donatistæ: aduersus quæ duo præcipuè hominū genera, omnia illa sunt à S. Augustino scripta, quæ in hac obseruatione afferuntur. laudat etiam Rex piorū Episcoporum prudentiam, qui in IV Concilio Carthaginensi, vt hic verè obseruatur, formulæ examinis Episcoporum interrogationem super hac re adiecerunt. neque ignorat Rex multa sæpe veterem Ecclesiam συγκαταβατικῶς fecisse, pro bono pacis, vt loquebantur, id est, studio conseruandæ vnitatis, & mutuæ communionis abrumpendæ metu. Quorum exemplū se quoque paratum esse profitetur æmulari, & sectantium pacē vestigia persequi ad aras vsque; hoc est, quantum in hodierno statu Ecclesiæ per conscientiæ integritatem licet. nemini enim se mortalium cedere, aut in dolore quē capit grauissimum è membrorum Ecclesiæ distractione, quam pij Patres tantopere sunt abominati, aut

in cupiditate qua tenetur, communicationem habendi cum omnibus, si posset fieri, qui membra sunt mystici corporis Domini nostri Iesu Christi. Hæc quum ita sint, existimat nihilo tamen secius Rex, iustissimam habere se caussam, cur ab ijs dissentiat, qui simpliciter sine vlla penitus distinctione, aut exceptione, hanc cōmunionē sine fine vrgent. Inter proprias Ecclesiæ notas hanc fatetur esse cum primis necessariam: non esse tamen autumat, veram ipsam Ecclesiæ formam & quod philosophus appellat τὸ τί ἦν εἶναι. Didicit Rex è lectione Sacræ Scripturæ (neque aliter Patres olim sentiebant ad vnum omnes) veram & εἰσώδη Ecclesiæ formam esse, vt audiant oues Christi vocem sui Pastoris, & vt Sacramenta administrentur ritè & legitimè, quomodo videlicet Apostoli præiuerũt, & qui illos proximè sunt secuti. Quæ hac ratione sunt institutæ Ecclesiæ, necesse est ipsas multiplici communione inter se esse deuinctas. Vniuntur in capite suo Christo, qui est fons vitæ, in quo viuunt omnes quos Pater elegit pretioso sanguine ipsius redimendos, & vita æterna gratis donandos. Vniuntur vnitate fidei & doctrinæ, in ijs vtique capitibus, quæ sunt ad salutẽ necessaria: vnica enim salutaris doctrina, vnica in cælos via. Vniuntur cōiunctione animorũ & vera charitate, charitatisque officijs, maxime autẽ precũ mutuarũ. Vniuntur denique spei eiusdẽ cōmunione, & promissæ hæreditatis exspectatione: gnari se ante iacta mundi fundamenta prædestinatos esse, (de electis loquor,) vt sint συγκληρονόμοι καὶ σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ ἐν

τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, quod diuinus ait Apostolus. Sed addit Rex, eandem tamen Ecclesiam, si aliquod eius membrum discedat à regula fidei, pluris facturam amorem veritatis, quàm amorem vnitatis. Scit supremam legem esse in domo Dei, doctrinæ cælestis synceritatē; quam si quis relinquat, Christum relinquit, qui est αὐτοαλήθεια, Ecclesiam relinquit, στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας: atque eo ipso ad corpus Christi desinit pertinere. Cum huiusmodi desertoribus nec vult, nec potest verè Catholicus communicare. Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ; Fugiet igitur horum communionem Ecclesia, & dicet cum Gregorio Nazianzeno, κρείσσων ἐμπαθὴς ὁμονοίας ἡ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις. nec dubitauit cum eodem beato Patre, si opus fuerit, pronūtiare, esse quēdam ἱερὸν πόλεμον. Quod autem in Ecclesia futura esset aliquando necessaria huiusmodi separatio, cum aliis sacræ paginæ locis clare docemur; tum illa apperte declarat Spiritus sancti admonitio, non temerè profectò Ecclesiæ facta: ἐξέλθετε, inquientis ἐκ Βαβυλῶνος ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς. quænam sit illa Babylon, vnde exire pòpulus Dei iubetur, non quærit hoc loco Rex, neque super eo quicquam pronuntiat. hoc quidem res ipsa manifestissime ostendit; siue priuata quædam Ecclesia eo loci intelligitur appellatione Babylonis; siue vniuersæ pars maior: eam prius fuisse legitimā Ecclesiam, cum qua pij piè communicarent: postea verò quàm longius processit eius deprauatio, iubentur pij exire, & communionē abrumpere. Vt facile sit ex his intelligere, non omnem

communionem cum iis qui de nomine Chriſti appellantur, fidelibus eſſe expetendam: ſed illam demum, quæ fit ſalua doctrinæ cœlitus reuelatæ integritate. Iam vt ad propoſitũ accedatur propius, negat Rex accuratam illam locorũ B. Auguſtini collectionem ad ſe quicquam pertinere. Omnia enim illa teſtimonia hoc ſolum euincere: Nullam ſpem ſalutis ſupereſſe iis, qui à fide Eccleſiæ Catholicæ, aut ab eiuſdem cõmunione diſceſſerint. quod quidem & Rex, vt ante diximus, vltrò concedit. Hic verò Majeſtas ipſius petit à te, Illuſtriſſime Cardinalis, vt reuocare in mentẽ velis, atque apud te perpendere, quãtum ſit diſcrimen inter B. Auguſtini tempora, & hæc noſtra: quàm diuerſo ſenſu Eccleſia Catholica hodie nominetur, atque illis temporibus: quàm ſit mutata Eccleſiæ facies & tota exterior forma, vt de interiore iam nihil dicamus. Nam olim quidem Eccleſia Catholica, ciuitati ſimilis ſupra montem conſtitutæ, quæ, vt ait Chriſtus, non poteſt abſcondi, nullo pacto dubia erat, ſed nota omnibus, perſpicua, certa, vt de ea ambigere nemo ſanæ mentis poſſet. erat enim nõ vt ſtulti Donatiſtæ dictitabant, neſcio vbi in meridie cubans, coacta in aliquem mundi angulum: ſed longè latéque per Orbem terrarum diffuſa, ſub Imperatoribus florens, quorũ dominatio ab Ortu ad Occaſum, à Septentrione ad Meridiẽ porrigebatur. Erat videre Epiſcopos Orientis & Occidẽtis quotidie per Epiſtolas & proprios nuntios cõmunicantes, & cũ res poſtulabat ſibi inuicem ſuppetias ferentes. Quod enim legitur in Cõſtitutionibꝰ Clemẽtis,

omnes episcopos τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πιστεῦσαι atque ita esse quodãmodo œcumenicos: nunc attoniti legimus, nec credimus: tum autẽ quotidiana praxis esse verissimum ostendebat: potestque hoc exemplis ex historia sexcentis facile demonstrari. Erant tum etiam in frequenti vsu literæ formatæ, quarum commercio & contesseratione mirifice inter omnia Ecclesiæ membra, quantumuis spatio locorum remota communio exercebatur. Accedebãt quoties erat opus, Concilia verè Oecumenica, non vt postea factum aliquando videmus, nomine Oecumenica, reuera ex aliquot Europæ prouincijs coacta. Et erat hoc temporibus priscis vinculũ firmissimum, quo Ecclesiæ Catholicæ mẽbra omnia in vnius corporis compagem deuinciebantur. Quod quidem corpus admodum propterea eminebat, in cõspectu & certa notitia omnium sic positum, vt ignorari ne à volentibus quidem posset. vna fides, vna πολιτεία, vnum Catholicæ corpus, partium frequens inter se visitatio, mirus omnium membrorum consensus, mira συμπάθεια. Exciderat aliquis aut propter hæresin, aut propter schisma à communione Ecclesiæ vnius: non dico vnius è primarijs, quæ sedes erant quatuor patriarcharum: sed cuiusuis è lõge minoribus? is statim vt hoc innotuerat, a communione totius Ecclesiæ Catholicæ censebatur exclusus. nam quod exempla contrariæ obseruationis occurrunt non nulla, id vero ius commune non erat, sed vsurpatio. Ausus erat aliquis, fidem toto Orbe approbatã quamuis leuiter incrustare? facile erat vel puero τὸν ἑτεροδοξοῦντα in

sua nouitate deprehendere. fure autem veritatis deprehenso, omnes Pastores totius Orbis, si erat opus commouebātur: nec semel commoti prius quiescebāt, quam de medio malum sustulissent, & securitati omnium Christi cōsuluissent. Hæc erat quondam Ecclesiæ Catholicæ designatio & felicitas: sed quæ multa sæcula nō durauit. Postea enim imperio euerso, mutatáque Reip. forma, nouæ dominationes sunt exortæ, multæ, variæ moribus, linguis, legibus atque institutis inuicem distinctæ. Distractionem imperij distractio Ecclesiæ Catholicæ est secuta: & illa omnia paullatim cessarunt, quæ modò dicebamus conseruandæ vnioni, & communioni exteriori corporis Catholici apprime seruijsse. Ex illo tempore Ecclesia Catholica, non desijt illa quidem esse: erit enim semper, neque portæ inferorum præualituræ vnquam sunt aduersus ipsam: in Christo vera petra, & fide Petri cæterorúmque Apostolorum fundatam: sed minus illustris esse cepit: vt pote in plures diuisa, inter se, quod ad communionem externam attinet, penitus separatas. tum autem, quod præcipue dolendū, hac dissipatione effectum, vt partibus minus esset virium, quàm fuerat toti corpori compacto ad resistēdum inimico hominis, quē Christus docet, ad omnes occasiones esse intentum, vt bonam sementem lolio & zizanijs conspergat. Atque hoc euenisse quum hodie videamus oculis nostris, atque adeo manibus ipsis palpando deprehendamus: ridiculum & longe absurdissimum, disputare an fieri olim potuerit aut jam possit. Romana igitur Ecclesia, Græca,

Antiochena, Aegyptia, Abyssina, Moschouitica, & plures aliæ membra sunt, doctrina quidē & fidei sinceritate multum præstantia alia alijs, sed tamen membra Ecclesiæ Catholicæ: cuius compages quod ad formam exteriorem, dudum est soluta. Quamobrem demiratur Ser. Rex etiam atque etiam vehementer, cum videt Ecclesias, quæ fuêre quōdam integri corporis mēbra, ius omne viuersitatis ad se iam trahere, appellationem Catholicæ sibi propriam facere, & reliquas omnes, quæ in vlla re à se dissentiant, aut iugum seruitutis detrectent, excludere communione sua, ac statim illas ad Catholicam nihil pertinere, audacter pronūtiare. Neque verò soli vos estis, qui hoc ius vobis vindicatis: faciūt hoc ipsum & alij. Nam quod gemens Rex dicit, multæ hodie priuatæ Ecclesiæ sunt, quæ solas se credant esse illum populum περιούσιον, quem appellant Ecclesiam. Dares his vires quantas Romana habet, facerent quod illa iam facit, nec de cæteris clementius pronuntiarent. Quid quod multæ hodie celebrantur sectæ, quarum sectatoribus persuasissimum est, solos se aliquid in literis sacris videre, atque vt poeta ait, οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσειν? Verum quidē est, nullo vnquā seculo defuisse conuēticula sectariorū & παρασυνάξεις, quæ de nomine Ecclesiæ Catholicæ se iactarent, & imperitos hoc illicio ad se attraherent: sed postremorum, ad quæ peruenimus, temporum, peculiaris hæc est calamitas insignita, quod Catholica Ecclesia, cui necessario, vel reipsa & actu, vel voluntate saltem & voto est

voto est adhærendum, minus est hodie, quàm erat olim, illustris, minus exposita oculis hominum, magisque ἀμφισβητήσιμος. Quo studiosius faciendum sibi Ser. Rex putat, vt in tanto variarum opinionum diluuio, ad montes sacræ Scripturæ se recipiat, & quod olim beatus Augustinus Donatistis consilium dabat, in verbis Christi Ecclesiam Christi quærat. Sic & B. Chrysostomus, cum alibi, tum ex professo in homilia in Acta XXXIII. tractans illam quęstionem, Quo pacto vera Ecclesia inter plures Societates quæ hoc sibi nomen vindicant, possit discerni: duo docet esse instrumenta iudicandi, & quæstionis huius decidendæ: primo quidem VERBVM DEI, tum autem antiquitatem doctrinæ, non ab aliquo recentiore excogitatæ: sed ab ipso Ecclesię nascentis principio semper cognitæ. Hæc duo κριτήρια, Rex cum Ecclesia Anglicana, tota voluntate amplectens, pronuntiat eam demum se doctrinam pro vera simul & necessaria ad salutẽ agnoscere, quæ è fonte Scripturæ sacræ manans, per consensum Ecclesiæ veteris, ceu per canalem ad hęc tempora fuerit deriuata. Vt igitur huic sermoni finis imponatur, ad primam obseruationem respondet Rex, non posse eam sine vitio multiplici ad propositam hypothesin aptari. Ecclesiam enim Anglicanam adeo non desciuisse à fide veteris Ecclesiæ Catholicę, quā veneratur & suspicit, vt ne à fide quidem Romanæ Ecclesiæ desciuerit, quatenus illa cū vetere Catholica consentit. Si quæritur successio personarum: in promptu sunt nomina Episco-

potum, & series à primo nusquam interrupta. Si successio doctrinæ:agite, periculũ facite.cõcilium liberum date,quodque ab vnius voluntate non pendeat. parata est Ecclesia Anglicana fidei suæ roddere rationem,& rebus ipsis euincere, auctoribus reformationis hic institutæ, non fuisse propositum, nouam aliquam Ecclesiã condere,vt imperiti & maleuoli calumniantur:sed quæ erant collapsa ad formam reuocare quàm fieri posset optimam:optimam autem iudicarunt, nascenti Ecclesiæ ab Apostolis traditam,& proximis seculis vsurpatã. Fatetur Rex, Ecclesiam suam à capitibus nõ paucis eius fidei & disciplinæ quam hodie Romanus Pontifex probat,&omnibus tuetur viribus,discessionem fecisse; verùm eam Rex & Ecclesia Anglicana non defectionem à fide veteris Catholicæ interpretantur: sed potius ad fidem Catholicam pristinam, quæ in Romana nouis inuentis fuerat multipliciter mire deformata, reuersionem, & ad Christum,vnicum Ecclesiæ suæ magistrũ, conuersionem. Quare, si quis doctrina huius obseruationis fretus,inferre ex illa velit,Anglicanam Ecclesiam, quia Romanæ placita nonnulla reijcit, à veteri Catholica discessisse; non hoc illi prius Rex largietur, quàm solidis rationibus probauerit,omnia quæ à Romanis docentur,(illa præcipue quæ volunt ipsi vt necessaria ad salutẽ credi ab omnibus,) antiquæ Catholicæ à principio probata fuisse & sancita.hoc verò neminem posse facere, aut vnquam facturũ neminem certe hactenus fecisse, tam liquidò

Regi cōstat & Ecclesię Anglicanę Antistitibus, quàm Solē meridie lucere. Postremò addit Rex, magnum se quidem crimen iudicare, defectionem ab Ecclesia: sed huic crimini affinē se esse, aut Ecclesiam suam, penitus pernegat: *Non enim fugimus*, aiebat eius Maiestas, *sed fugamur*. Scit verò tua illustris dignitas, vt qui optime, quàm multi, quā præstantes pietate & doctrina viri, ab annis minimū quingētis, reformationē Ecclesię in capite & mēbris, optarint: quàm graues bonorum Regum ac Principum querelæ sint sæpe auditæ, statum Ecclesiæ suis temporibus lamētantium. Quid profuit? nihil enim quicquam eorum ad hanc diem videmus esse emendatum, quæ correctionis egere cū primis censebantur. Quare non veretur Ecclesia Anglicana, ne cādidis æstimatorib', in hac separatione, Donatistis simile quid fecisse videatur. Illi gratis & sine vlla caussa Ecclesiam Catholicam, gētium cunctarum assensu comprobatam, cuius neque fidē neque disciplinam culpare poterāt, deseruerūt: Angli ab ea Ecclesia, necessitate dira cogente, secessionem fecerunt, quam innumeri populi Christiani, veram Catholicam & vniuersalem esse non concedunt, vt modestissime dicam, quamque in dogmatis fidei, & disciplinæ forma multum variasse ab antiqua, multa assuisse noua vetustis, mala bonis, etiam é vestris scriptores quàm plurimi ingenue dudum sunt confessi: & verò notius iam est vniuerso mundo, quàm vt possit quisquam vel negare vel etiam ignorare. Adde quod iugum Romanæ seruitutis ita durū

per aliquot retro secula erat experta Ecclesia Anglicana, nouis subinde vexationibus, & inauditis angarijs atque exactionibus supra hominũ fidem cruciata, vt vel illa sola causa apud iudices non iniquos, à schismatis suspicione, & vt loquitur Augustinus de Donatistis, *iniquæ discessionis*, posse videtur ipsam liberare. Nõ enim profectò Angli à charitate fraterna animi caussa dissilierunt, vt Donatistæ: neque vt x. tribus populi Iudaici, metu impendentis mali, quod nondũ premebat: sed post plurium seculorum patientiã, post exãtlatas inenarrabiles ærumnas: onus intollerabile, cui ferendo pares amplius non erant, neque permittebat cõscientia, subductis ceruicibus tandem excusserunt. Et vetus quidẽ Ecclesia, vt refractarios Donatistas ad suam communionem reuocaret, etiam commodis temporalibus Episcoporum resipiscẽtium, & aliorum quoque, admirabili charitate prospicere solita: Romana verò Ecclesia, vt gratiam cũ Anglicana redintegraret, fulmina primò bullarũ, deinde vim, modò apertã, modò occultã adhibuit. proditores nefarios suscepti hic parricidij manifestos, gremio suo excepit, & nunc maxime fouet: sẽtẽtiã ex eadem caussa passos martiribus adscribit, & eorum innocentiam contra diuina omnia humanaque iura quotidie propugnat. Ipse Cardinalis Bellarminus (dico ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ sed dico quod res est:) inter parricidarum patronos princeps familiam ducit. qui etiam nuper, vt Regem Serenissimum alliceret, istud miræ efficaciæ ad persuadendũ argumẽtũ

adhibuit: Angliæ regnum ad Papam pertinere: & Regem Angliæ Romani Pontificis etiam in temporalibus eſſe ſubditum, atque feudatariũ. Omitto alias & Regis & Eccleſiæ Anglicanæ quà veteres quà nouas querelas, minime hoc loco commemorandas.

II. OBSERVATIO.

PRæter abſolute neceſſaria ad ſalutem, duo ſunt genera rerum quas vetus Eccleſia credit. harum alteræ vtiles ad ſalutem, alteræ licitæ & non repugnantes ſaluti. Si quis igitur fidem antiquorum velit amplecti, etiã iſtas res ipſum oportet amplecti, & eo loco habere quo habuit vetus Eccleſia.

RESPONSIO REGIS.

QVæ non ſunt exiſtimata à pijs Patribus abſolute ad ſalutem neceſſaria, ſed tantũ vtilia aut licita, parum abeſt quin cenſeri inter ἀδιάφορα debeant. erat enim eorũ libera vſurpatio, vtpote non ſimpliciter neceſſariorũ. In eiuſmodi rebus neceſſitatẽ aliquã hodie cõminiſci, aliquanto durius videtur. Statim enim ſequetur neceſſitas vſurpandi: ſicut vidẽmus vſuueniſſe in Eccleſia Romana: quæ multa hodie obſeruat ceu ἁπλῶς ad fidei integritatem neceſſaria; quæ vetus Eccleſia vix norat, certe non ita vſurpabat, tanquam plane eſſent neceſſaria. Pauca è multis exempla afferemus. Conſtat in

primitiua Eccleſia vſurpatam fuiſſe peccatorũ confeſſionem, ſed longe aliter quam fit hodie. nam auricularem confeſſionem vti apud vos exercetur, primis ſeculis fuiſſe in vſu, nemo opinor dixerit. Fatetur Rex, primos è Patribus, qui illam inſtituerunt, ſuas habuiſſe rationes, cur exiſtimarent cfeſſionem illiuſmodi, ad ſalutem facilius inueniẽdam, fore non inutilem: rem quidẽ abſolute neceſſariam nõ crediderũt, multo minus ſacramentũ: aut non omnes certe. nam de B. Chryſoſtomo ſatis liquet auricularẽ confeſſionem ipſum à ſuis non exegiſſe. Nunc ventum eò videmus, vt vix aliquid minus huic confeſſioni tribuatur, quàm pretioſo Chriſti ſanguini, quo ſumus redempti. adeo pręcisè eius abſoluta quædam neceſſitas vrgetur. Vnde paullatim nata illa doctrina in Eccleſia Romana, de arcano confeſſionis nullam omnino ob cauſſam euulgando. Quia enim credebant ad ſalutis portum ſine hac confeſſione perueniri non poſſe, omnia eius impedimenta putarunt tollenda eſſe neceſſario. Tandem igitur eò proceſſit hæc doctrina, vt iam Reges occidere, aut ſinere occidi ne peccatum quidẽ eſſe videatur, præut ſi quis cõfeſſionis ſigillum rũperet: quod multi veſtrorum Theclogorum, imprimis autẽ interpretes Iuris Canonici libris editis docuerunt. quinetiã hoc ipſum mihi totidem verbis Lutetiæ affirmauit Binet⁹ Ieſuita, ſicut mox dixiſſe tibi memini. Scimus etiam, neque fortaſſe tua illuſtris dignitas illud ignorat, eſſe alium in Gallijs Ieſuitam, qui nuper auſus dicere: ſi Do-

minus noſter Ieſus Chriſtus in terris verſaretur morti obnoxius, & aliquis ſibi in confeſſione dixiſſet, velle ſe illum occidere, prius quam confeſſionē reuelaret, paſſurū ſe (horreſco referēs,) vt Chriſtus occidatur. quę horrēda blaſphemia à quo principio ſit orta vides. Sic abſtinētiam à vino delicatioribuſque cibis, & ſtata ieiunia, atque xerophagias, inter res vtiles ad ſalutem facilius conſequendam vetus Eccleſia poſuit, neque Rex negat, ſi commoda adijciatur interpretatio, ex mēte ipſius primitiuæ Eccleſiæ. ſed harum obſeruationem ſeuerius iam exigi Rex non probat, quàm eorum quæ diſerte literis ſacris continentur. Sic cælibatus miniſtrorum Eccleſiæ, olim laudabatur, nunc imperatur & ceu res penitus neceſſaria exigitur: de quo mox plura. Sic quum dicat Paulus ſe corpus ſuum ὑπωπιάζειν καὶ δουλαγωγεῖν, eos qui diuini Apoſtoli exemplum imitantur, laudat Rex, & beatos pronuntiat: illos vero deteſtatur, qui cilicia, Laconicas διαμαστιγώσεις & id genus corporis vexationes, vel vt ipſi appellant, ſatisfactiones aut inter cauſſas ponunt ſalutis, aut tanti certe faciunt, vt illuuiem, pædorem, ſcabiem, & agmē pediculorum ex ea cauſſa ortum, inſtar perfectę ſanctimonię habeàt. Sed ex omnibus iſtiuſmodi eos potiſſimum Rex deteſtatur, qui more ſacerdotum Baal corpus ſibi verberibus lacerantes, Deum nobis fingunt humani ſanguinis auide ſitientem, qualem Pagani ſuam Bellonā crediderunt. Illos vero laudat Rex, qui flagellādos ſuam vicem pretio conducunt: vt meritum

pœnarum quas alii luerunt, sibi applicetur. Ita fit vt quicquid delirent diuites, plectantur pauperes: nec sequitur nocentem pœna, sed miserũ & egenum. Rex igitur vt non inuitus dabit, nemini hodie fas esse dãnare ea, quę constiterit primorum seculorum Patres vnanimi consensu probasse tanquam vtilia aut licita: sic adstringi se vlla necessitate absoluta eadem vsurpandi nõ patitur. Existimat enim res esse natura sua contrarias τὸ ἀναγκαῖον & τὸ ἀδιάφορον. Sed de his vberius in sequenti obseruatione.

III. OBSERVATIO.

QVum in religionis negotium nõ vna species necessitatis cadat, videndum est ne vocis ambiguitate fallamur, quoties de rebus loquimur ad salutẽ necessarijs. Esse enim necessitatem quandam absolutam, quandam sub cõditione: aliam medii, aliã præcepti. esse etiam necessitatem credendi, quę omnes sine exceptione Christianos adstringat, & quæ non omnes generatim. postremò esse necessitatem aliam actionis, aliam approbationis.

RESPONSIO REGIS.

OBseruationis huius doctrinam, quæ varias necessitatis species docte, accurate, subtiliter & admodum copiose explicat, adeo non improbat Ser. Rex, vt contra existimet, his distinctionibus sublatis multiplicem confusionẽ

in rebus

in rebus religionis exorituram. Nam quid periculosius fingi potest, quàm si aut absolute necessaria credantur necessaria sub cōditione, aut contra? nec minus vtilis, vt in domo Dei omnia recte atque ordine gerantur, distinctio est, inter alias necessitatis species, quæ hic explicatur. Ne in exēplis quidē appositis, quicquam Regi obseruatū, quod admodū improbaret. Verissime autem scriptum esse in explicatione τῶν ἁπλῶς ἀναγκαίων Rex arbitratur, rerum absolute necessariarū ad salutem, non magnum esse numerū. Quare existimat eius Maiestas, nullam ad ineundam cōcordiam breuiorem viam fore, quàm si diligenter separentur necessaria à non necessariis. & vt de necessariis cōueniat omnis opera insumatur: in non necessariis, libertati Christianæ locus detur. Simpliciter necessaria Rex appellat, quæ vel expresse verbū Dei precipit credenda faciendáue: vel ex verbo Dei necessariâ consequentiâ vetus Ecclesia elicuit. At quæ ex institutione hominum præter verbum Dei, quamuis pie & prudēter, pro tempore in vsum Ecclesiæ sunt recepta, mutari, molliri, antiquari posse existimat, & quod Pius II. de celibatu clericorū dicebat, bono olim iure sancitū, meliore nunc iri antiquatum, id in genere de plerisque obseruationibus Ecclesiasticis, extra verbū Dei introductis, posse vsurpari Rex credit. Si ad decidēdas hodiernas controuersias hæc distinctio adhiberetur, & ius diuinum à positiuo cādide separaretur, non videtur de iis quæ sunt absolute necessaria, inter pios & moderatos viros lon-

ga aut acris contentio futura. nam & pauca illa sũt, vt modò dicebamus, & fere ex æquo omnibus probantur, qui se Christianos dici postulãt. Atque istam distinctionem Sereniss. Rex tanti putat esse momenti ad minuendas controuersias, quæ hodie Ecclesiam Dei tantopere exercent, vt omnium pacis studiosorum iudicet officium esse, diligẽtissime hanc explicare, docere vrgere. Nunc de exemplis nonnullis, quæ in hac obseruatione proponuntur, quędam dicemus. Inter absolute necessaria, nõ quidẽ simpliciter, verùm ex institutione diuina, ponitur baptism⁹ infantium, *quem nos*, inquis, *ad hanc speciem necessitatis referimus*: deinde subiici tur locus B. Augustini, quo negatur præcise, posse infantes non baptizatos seruari. Hic primùm Rex profitetur necessitatem baptismi ex institutione diuina, nõ minus aut sibi, aut Ecclesię Anglicanę probari, quàm vobis. Non astringit quidem Ecclesia Anglicana gratiam Dei mediis, quod ne per doctrinã quidem Scholasticorũ aliquot è meliori bus licet: quia tamen hanc Deus rationem ordinariã ad peccatorũ remissionem impetrãdã, in Ecclesia sua instituit, & eos qui renati non fuerint ex aqua & Spiritu, intrare posse regnum cælorum, Christus ipse negat: sedulo hic prouisum est legibus Ecclesiasticis, vt quouis tẽpore & loco baptizandi infantes suos parentibus esset facultas. Quod igitur de nascente olim Ecclesia dixit Tertulianus, baptizare Episcopũ, presbyterum, diaconum: postremò etiam laicis ius esse, in extremæ videlicet necessitatis casus hoc ipsum in Ecclesia Anglicana, quod ad Epis-

copos preſbyteros & diaconos hodieque ſeruatur, ſine vlla vel loci, vel temporis rigida & penitus inuiolabili obſeruatione. laicorum vero baptiſmum, aut feminarum, vt fieri legibus ſuis vetat, ſic factum ex legitima formula quodammodo non improbat, baptiſmum eſſe pronuntians, etſi non legitime adminiſtratum. Sereniſſimus vero Rex, tanti hoc ſacramentum facit, vt quoſdam in Scotia miniſtros, quum neſcio quas nouæ diſciplinæ ordinationes prætexerẽt, quominus moribundos infantes rogati à parentibus baptizarent, metu ſupplicii iniecto ad officium compulerit, minatus extrema niſi parerent. Itaque verba Auguſtini, quæ non baptizatos vita ęterna priuant præciſé, ſi de via ordinaria intelligantur, quam ſolam Chriſtus nos docuit, nihil Rex habet, quod illi ſententiæ opponat: ſin autem negatur ſimpliciter, poſſe Deũ opt. max. τὸν ἀφωτίσκε ſeruare, diritatem huius ſententiæ & Rex & Eccleſia Anglicana abominantes, Auguſtinum durum & ἄστοργον infantũ patrem fuiſſe pronuntiant. Omnino vtrumque extremum pari diligentia Rex fugiendum autumat: ne aut Dei manum abbreuiemus, & infinitæ bonitati ipſius iniuriam faciamus, ſi rigidã hãc ſententiã amplectamur, aut baptiſmũ ponẽtes, cũ nõnullis, inter ea quę adſint vel abſint, nõ multũ intereſt, ſacramẽtum à Deo inſtitutũ pro re leui ducere videamur. Magnus ſane vir fuit Auguſtinus, pietate & doctrina admirabilis: cuius tamen proprias opiniones, neq; Rex pro dogmatis fidei admittit, neq: vos admittitis. Nam verbi gratia, S. Euchariſtiam infantibus

ad salutem esse necessariam, non minus quàm baptismum credidit post Innocentium primũ Augustinus, & multis suorum scriptorum locis pronunciauit. vos nõ creditis, neque acceptam à vobis doctrinam Ecclesia Anglicana mutauit. Inter illa quæ necessitatem actionis certis personis imponunt, coniugium numeratur, *Siquis sobolem tollere voluerit*, inquis. Rursus antẽ paullo post, vbi exponitur necessitas approbationis, recẽsetur electio vitæ in virginitate aut celibatu degendæ. Quæ Rex quum legeret, non reprehendit ille quidem: sed potuisse tamen aliquid ad vtrumque exemplum commode adiici, indicauit. Nam se priore exemplo videtur sequi nullam esse aliam matrimonii caussam necessariam, præter spẽ sobolis. atqui expressis verbis docemur à Paulo Apostolo, etiam illos teneri nuptias cogitare, quibus non contigerit continẽtiæ donũ. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, ait, γαμησάτωσαν. Nõ est exigui momẽti hæc adiectio. Remedii enim necessarii & regulæ Apostolicę cõtẽptus, quibus quantisque flagitiis quotidie in Ecclesia Romana occasionem præbeat, ignorat nemo. Studium igitur viuendi in virginitate aut cęlibatu, in continentibus, mirum in modum sibi probari Rex profitetur: & quum singulari Dei beneficio, sacrę literę familiarius sint eius Maiestati notę, quàm vulgo soleant esse Principibus, non fugit ipsum, quid Paulus de re tota pronũtiet, quæ eiusmodi vitę in vtroque Fœdere legantur exempla, quæ præmia τοῖς ἐγκρατευομένοις sint proposita. Sed quod Theologi apud vos passim docent, pręsertim autem Iuris

Canonici doctores: concubinatum, scortationem, & fœda alia, ἄλλ' ἄῤῥητα ἀμείνω, tolerabiliora esse in ministris Ecclesiæ, quàm legitimas nuptias, & τὴν ἐν πᾶσιν ἀμίαντον κοίτην: id verò Rex facinus esse iudicat plane detestabile, Dei atq; hominum odio dignissimum. Opponit Rex omnibus omnium Sophistarum cauillis, atque adeo omni humanum auctoritati, Spiritus Sancti oraculum, per Apostoli os pronuntiatum, κρεῖσσον γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. Quemadmodum autem magno belli duci antiquior cura esse debet, ne damnum aut cladem ipse accipiat, quàm vt hosti inferat: sic in electione vitæ aut conjugatæ, aut cœlibis, pijs omnibus ante omnia cauendum esse Rex affirmat, ne jus diuinum migrent: tum autem, si cui est facultas, vtatur sane bono naturę. Scimus vsu tritam esse calūniam, non esse Ecclesiam Anglicanam legitimā Ecclesiam, quia eiusmodi votorum vsus hic nullus. Quid tum verò si non fiat votum, quū res ipsa non ignoretur? Sunt enim multi inter Episcopos, & alios Ecclesię Pastores, qui sine ostentatione voti nuptijs abstineant, & sine vlla fabula, sine vllo sinistro rumore, caste sanctéque vitā exigant. Ipsa quoque monachorū cœnobia Rex optimus & pietatis studiosissimus solutu-rus omnino nō fuit, (certe non omnia) vt sæpe affirmantem audiui, si inuenisset integra, & primæ institutionis legem seruantia. Optaret vero Sereniss. Rex etiam atque etiam, vt Patribus Tridentinis, qui ne precibus quidem summorum Regum & Principum adduci potuerunt,

quò publicę honeſtati hac in parte conſulerent, veniſſet in mentem, à quo principio hodierna doctrina ſit profecta. nam quum initio cœlibatus inter vtilia inſtituta poneretur & conſilia, poſtea ſunt adiecta vota, poſtremò ad hanc abſolutam neceſſitatem eſt peruentum, quæ hodie apud vos obtinet, lege Dei valere iuſſa, & pedibus mortalium indigniſſime conculcata. Quod in fine obſeruationis huius additur male illos affirmare, fidem ſe & diſciplinam eandem cum veteri Catholica retinere, qui alia eorum probent, alia improbent, quæ priſca Eccleſia ad ſalutē credidit neceſſaria, etſi ſub diuerſa ſpecie neceſſitatis, id quò ſpectet, ſatis Rex intelligit. Reſpondet igitur: nolle ſe quidem Eccleſiam ſuam, vt ſpeculū ſine macula, & quaſi perfecte pulchram ſine ruga, ſine nęuo prædicare: hunc enim Phariſaïſmum ſe ſuoſque aliis lubenter relinquere: illud tamen certò, clare & liquidò ſibi conſtare, ſi notæ οὐσιώδεις quærantur, & vere neceſſaria ad ſalutem ſpectentur, aut etiam ad decorum Eccleſiæ, nullam in Orbe terrarum (Deo vni ſit laus & gloria) inuentum iri, quæ propius ad fidem, aut ſpeciem antiquæ Catholicæ accedat. nullam excipere ſe, ne Romanam quidem: quæ nouis inuentis, cum ad augendam ſuperſtitionem, tum ad ſtabiliendam dominationem ſuam, & Imperium in Reges & Principes, & populos terrę vniuerſos excogitatis, fidē & diſciplinam veteris Catholicæ, varie interpollauit, varie mutauit, & à primitiuæ Eccleſiæ puritate atque ſimplicitate in multis quàm lon-

gissimè recessit.

IIII. OBSERVATIO.

QVando quęritur de fide antiquæ Ecclesiæ, sunt qui vno aut, altero seculo, post iacta Ecclesiæ fundamēta, antiquitatē circunscribāt, ęquum verò esse, vt ad disceptandas hodiernas controuersias, id potissimum tempus sumatur, de quo inter contendentes constabit, nō solum veram fuisse Ecclesiam, temporis illius Ecclesiā, sed etiam tunc maxime floruisse, & splendorem illum obtinuisse, quæ ipsi tot prophetarum oracula erant pollicita. Id autem esse tempus, quo prima quatuor Concilia Oecuminica includuntur, à Constantino Imperatore ad Marcianum atque hoc vel propterea æquissimum esse, quia primorum seculorum paucissima extant monumēta, illius verò temporis, quo præcipue Ecclesia florebat, longe plurima: vt facile ex eius ætatis Patribus & eorum scriptis, fides ac disciplina veteris Catholicę possit agnosci.

RESPONSIO REGIS.

HOc postulatum parum illis æquum videbitur, qui vniuersam Ecclesiæ primitiuæ historiam, Actuum Apostolicorum, diuino illo quidem, sed tamen vnico libello, volunt contineri. Ab horū sententia longe abest æquissimus prudētissimusque Rex; qui in Epistola monitoria sua, quanti faceret Patres, etiam quarti aut

quinti seculi, ingenue declarauit, nec dubitat Rex cum B. Augustino pronuntiare, quod probatum fuerit Ecclesiam à prima sua origine, ad illa vsque tempora seruasse, id tanquam impium velle reijcere, insolentissimæ esse insaniç. Tres enim recti notas Vincentij Lirinensis, à principio, vbique & semper, dudum amplecti se, vere nec simulate eius Maiestas est professa. Rex igitur & Ecclesia Anglicana, quatuor prima Concilia Oecumenica quum admittant, eo ipso satis declarant, verę ac legitimæ Ecclesiæ tempus, non includere se vno aut altero demũ seculo, verum multo lõgius producere, & Marciani Imperatoris, sub quo Chalcedonense concilium est celebratum, tempus complecti. Sed quod in hac obseruatione pluris videntur æstimari tempora post Constantinum, quàm anteriora: id verò Sereniss. Rex valde miratur, & omnino haut probat. Fatetur Rex quarti seculi Ecclesiam gloria, splendore, opibus ac doctorũ virorum copia, magis quam priora floruisse: at rectitudine fidei, quam ὀρθοδοξίαν dicunt, & incorruptæ disciplinæ sinceritate, aut parem, aut etiam superiorem priorum seculorum Ecclesiã fuisse, dubitare posse putat Rex mortalium neminem. Legũtur passim apud pios patres quarti seculi, Basilium, Nazianzenum, Hieronymũ, Chrysostomum, Augustinum, alios, grauissimæ querelæ de vitijs Ecclesiarum suarum, & varijs deprauationibus: neque potest ambigi, quò longius ab origine prima recedebatur, eò etiam longius à primęua puritate & simplicitate esse

recessum.

recessum. Quare si de verrenda & mundanda domo Dei serio cogitatur, cur ad Apostolica tempora, aut Apostolicis proxima non potissimum respiciatur? Verum quidem est, partem multo maximam illius temporis in tenebris situ & squallore, propter continuas persecutiones, piis esse transactam: sed videamus etiam atque etiam, ne in hac quoque re, melius sit ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Paupertas & calamitas bonæ mẽtis sorores, audiunt, diuitiæ & gloria no eãdem famam obtinent. Quod si non adeo multi eorum temporum scriptores ad nostram ętatẽ peruenerunt: at peruenernnt tamen nonnulli, quorum ratio habeatur dignissimi. Vel vnicus certe Christi martyr sanctissimus Cyprianus, primitiuæ Ecclesiæ πολιτείαν & disciplinam totã melius nos docuerit, quã multi alij, qui in quarseculo vixerunt. Summa igitur regiæ responsionis ad hanc obseruationem est: facile passuram ipsius Maiestatem, vt e Patrum scriptis quarti aut etiam quinti seculi argumenta afferantur, ea tamen lẽge atque conditione, vt pro vere antiquis, & ad salutem necessariis illa sint admittẽda, quæ non tunc primum fuerint nata, sed quæ ab origine prima nascentis Ecclesiæ obseruatione continua, ad illos peruenisse constiterit.

V. OBSERVATIO.

CVm vnanimis Patrum consensus quæritur, sunt qui tunc de eo satis liquere con-

tendãt, quando res eadem totidem verbis apud omnes Patres reperitur. quorum sententia, quũ sit palam iniqua, æquius fuerit ad consensum Patrum cognoscendum, duas hasce regulas adhiberi, Prior est, vt tunc existimetur satis probatus esse consensus patrum, quando eminentissimi quique singularum nationum, in rei alicuius affirmatione consenserint, neque illis sese quisquam opposuerit, qui quidem orthodoxus censeretur. Sic B. Augustinus contra Donatistas, postquam è prioribus scriptoribus insigniores vndecim laudasset; Patres Cõsilii Ephesini, postquam contra Nestorium decem protulissent, de vnanimi consensu Ecclesiæ prioris fidem se abundè fecisse crediderunt; Posterior regula hæc est: Quando Patres non vt Doctores loquuntur, neque dicunt hoc aut illud sic esse credendum, aut sic faciendum: sed tanquam testes eorum quæ suis temporibus Ecclesia vniuersalis credebat, aut faciebat, dicunt hanc esse fidem aut praxin Ecclesiæ Catholicæ per totũ orbem terrarum: tunc eum honorem illis habẽdum esse, vt ad vnanimem consensum Ecclesiæ, eiusmodi affirmatio satis credatur valere.

REGIS RESPONSIO.

Est quidem æquissima postulatio, vt de cõmuni consensu partium hodie contendentium, ratio ineatur vtiliter vtendi veterum Patrum auctoritate. Nam primitiuę Ecclesiæ testimonio & pondere sublato, controuersias ho-

diernas finem nunquam, τὸ κατ' ἀνθρώπους accepturas, neque vlla disputatione fore terminandas, vltro Sereniss. Rex agnoscit. Vt igitur conueniat inter vtrosque, quid & quantum Patribus sit tribuendum, & quatenus eorum auctoritati sit deferendum, non fuerit inutile certas regulas de mutuo partium consensu componi, quæ modum rei præscribant. Inter alios plures ei proposito vtiles ac necessarios canones, etiā duobus hisce locum posse concedi, Rex autumat. Sed quoniam hodie non de ceremoniis cōtrouertitur, aut aliis mediocris momenti rebus; verùm de fidei articulis aliquot, & de dogmatis ad salutem pertinentibus, multo sollicitius dādam esse operam Rex iudicat, vt ante omnia de hac regula inter omnes conueniat: Dogmata fidei, & quicquid ad salutem necessarium meretur credi, è sola Scriptura sacra peti debere: neque à quorumuis mortalium auctoritate pēdere: sed è verbo Dei duntaxat, quo suam ipse nobis voluntatem per spiritum Sanctum declarauit. Patribus enim & Ecclesiæ veteri, fidei articulos eliciendi è Sacra Scriptura, & explicandi ius fuisse: nouos articulos comminiscendi nullum ius fuisse. Isto posito fundamento & τῇ θεοπνεύστῳ paginę sua Maiestas manebit sarta tecta, & piis Patribus quæ debetur reuerentia præstabitur. Hoc voluisse omnes veteris Ecclesiæ doctores, facile potest ex eorum scriptis demonstrari. Nam quid in eorum libris occurrit frequentius quàm hæc verba? ὅτι διδάσκειν ἐκ τῶν γραφῶν: quę docentur in Ecclesia Dei, è verbo

Dei peti debent. aut hæc, ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφή, iudiciũ de controuerſiis in cauſa religionis penes ſcripturã eſto. Aut cui iam nota non ſunt verba aurea Baſilii Magni, in libello De fide? φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως, καὶ ὑπερηφανίας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων. τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος, τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἀκούει. Et ad propoſitas quidem obſeruationes hæc dicta ſunto.

Sequuntur iam quatuor ἐνστάσεις. Accedens enim tua illuſtris dignitas ad hypotheſin, vt euincat non credere Sereniſs. Regem, quæ olim Catholica Eccleſia credidit, quatuor id argumentis inſtituit demonſtrare, ex iis rebus petitis, quæ ad exteriorem Dei cultum pertinent, ſiue liturgiam, & praxin quotidianam. Cur autem has potiſſimum ἐνστάσεις afferat, hanc rationem poſtea reddit, quia ſi de his eſſet conuẽtum, de ceteris futura ſit facilis contentio. Optaret equidem Regia Maieſtas, illuſtriſſime Cardinalis, poſset hoc ſperari: ſed recordanti ipſi & animo reputanti, quid illud ſit quod hodie à veſtris ſcriptoribus præcipua cura & acriore contentione vrgeatur, non magna illi concordiæ ſpes apparet, ne tum quidem, ſi de iſtis quatuor capitibus à te propoſitis fuerit conuentum. non enim iam de iſtis, aut omnino de vllo religioni Chriſtianæ capite, acrius diſputatur, quàm de Romani Pontificis imperio. Is vnus eſt hodie fidei articulus, à quo cæteri omnes pendent. Quid igitur bonæ ſpei reſtat, niſi in illius bonitate & miſericordia, cu-

ius vnius eſt malis Eccleſiæ medicinam facere? In illo ſperemus, etiam cõtra ſpem. αὐτὸς ποιήσει. Vt redeamus in lineam, quatuor ἐνστάσεις contra liturgiam Eccleſiæ Anglicanæ alatæ, ſunt iſtæ.

- I. In ſacro ſancta Euchariſtia realem Chriſti preſentiam non credit.
- II. Doctrinam de ſacrificio Eccleſię Chriſtianæ reſpuit.
- III. Non precatur pro mortuis.
- IV. Inuocationem Sanctorum, qui in cœlis ſunt damnat.

Ad hæc quatuor paucis reſpondet Rex.

Ad primam ἔνστασιν de præſentia reali.

SI in ſacroſanctis religionis Chriſtianæ myſteriis, nihil credere fideles exiſtimãdi ſunt, niſi cuius rationes omnes habent perſpectas, & modũ tenent: næ multa Chriſtiani reperientur non credere, quæ ipſi tamen firmiſſima ſe fide credere non dubitant. Chriſtum Dominum noſtrum Dei Patris filium eſse, ante omnia ſæcula à Patre generatum: eundem quum ſit verus Deus, carnem humanam aſsumſiſse in vtero B. Virgininis, ex illa natum eſse, virginitate matris illęſa: diuinam naturam humanæ in eandem hypoſtaſin vnijſse: hæc, inquã, & ſimilia hisplu- credere ſe omnes profitentur Chriſtiani. à quibus tamen ſi modum quæras, quo iſta ſunt facta, aliud fidem eſse Theologicam dicent, aliud humanam ſcientiam: pieque vſurpabunt Galeni, parum alioquin idonei pietatis magiſtri, verba eximia è libro xv. De vſu partium. τὸ ὅπως ἐγένετο τοῦτο, ἐὰν ἐπιχειρήσῃς ζητεῖν, ἀναίσθητος φωραθήσῃ καὶ τῆς σῆς ἀσθενείας, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεως. Pa-

tres verò quoties nos dehortentur à quæſtione τρόπου, & curioſitate modi explicandi in diuinis myſteriis, ſi aggrediar hic adnotare, longum fecero. Gregorij Nazianzeni verba ſunt tibi nota in oratione priore, De Theologia : ἀκούεις γέννησιν, τὸ ὅπως μὴ περιεργάζου. ἀκούεις τὸ πνεῦμα τὸ προϊὸν ἐκ τοῦ πατρὸς, τὸ ὅπως μὴ πολυπραγμόνει. & alio loco idem : Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω· μέγα σοι τὸ μαθεῖν, ὅτι γεγέννηται. τὸ δὲ πῶς, οὐδ᾽ ἀγγέλοις ἐννοεῖν, μὴ ὅτι γε σοὶ, συγχωρήσομεν. Erat Gregorio res cum Arrianis peruicaciſſimis hæreticis : quorum impiæ curioſitati, non ſubtilitate diſputãdi conatur ſatisfacere. ſed tanti arcani modum & rationẽ quæri vetans, ſilentiũ in illis indicit. Hac pia moderatione ſi Rex & Eccleſia Anglicana in ſacroſancto Euchariſtiæ myſterio vtũtur, quæ, obſecro, inuidia eſt? Legimus in Euãgelus, Dominũ noſtrũ cum hoc ſacramentũ inſtituebat, panẽ ſumſiſſe, & dixiſſe *Hoc eſt corpus meum* : quomodo panis corpus ſuum eſſet, ne verbulo quidẽ vno explicuiſſe Chriſtũ legimus. Quod legit Eccleſia Anglicana hoc pie credit: quod nõ legit, pari pietate nõ inquirit. Myſteriũ iſtud magnũ eſſe, humano ingenio incõprehẽſibile, ac multo magis inenarrabile, fatetur & docet: de efficacia illius ſentit quã auguſtiſſime: ad ſacrã menſam acceſſuros conſcientiæ omnes ſcrutari receſſus, & peccata confiteri, vtique apud Deum, ſed & ſi opus fuerit, apud presbyterum, iubet; accedentes, vt ad omnem humilitatẽ & deuotionem ſe componant, ſedulo monet: genibus flexis communionem corporis Chriſti accipit: nec ſolum in communi conuentu panẽ

mysticum fidelibus diuidit, sed etiam morientibus hoc viaticum, vt appellant Patres concilii Niceni, & tota antiquitas, administrat: postremo quum ab omni curiositate velit Rex suorum ingenia abstinere, quæcunque tamen pii Patres primorum seculorum, ad commẽdationem ineffabilis mysterii dixerunt, ea ipse admittit: Patrum etiam verba, *μεταβολὴν*, *μεταποίησιν*, *μεταστοιχείωσιν*, & similia, ex mente ipsorum si accipiãtur & exponantur, non reiicit. Hæc Regis & Ecclesiæ Anglicanæ doctrina, si vobis non satisfacit: nempe illud restat, vt Transubstantiationis dogma, quò vobis placatis possit vti approbet. Istud verò non est rei veritatem pie credere: sed importuna curiositate modum decernere: quod Rex cum Ecclesia sua nunquam est facturus, nũquam probaturus. Miratur verò Serenissimus Rex, quum fateatur tua illustris dignitas, non *προηγουμένως* quærere vos, vt credatur Transsubstantiatio, sed vt de præsentiæ veritate ne dubitetur: Ecclesiam Anglicanam, quæ toties id se credere publicis scriptis est testata, necdũ vobis fecisse satis. Vt igitur certo cognoscas, quid in hac Ecclesia super illa re credatur, quid doceatur, describam hic reuerendissimi viri Domini Episcopi Eliensis locum integrum, è libro quẽ paucos ante menses aduersus Cardinalem Bellarminum edidit. Sic ille capite primo. *Quod Cardinalem non latet, nisi volentem & vltro, dixit Christus, hoc est corpus meũ: non, Hoc modo hoc est corpus meum. Nobis autem vobiscum de obiecto conuenit, de modo lis omnis est. De Hoc est, fide firma tene-*

mus, quod sit: de Hoc modo est (nempe transubstantiato in corpus pane) de modo quo fiat, vt fit Per siue In; siue Cum, siue Sub, siue Trans nullum inibi verbum est. Et quia verbum nullum, merito à fide ablegamus procul: inter scita scholæ fortasse; inter fidei articulos non ponimus. Quod dixisse olim fertur Durandus, neutiquã nobis displicet, Verbum audimus, motum sentimus, modum nescimus, præsentiam credimus. Præsentiam, inquam, credimus, nec minus quam vos veram. De modo præsentiæ nihil temere definimus, addo nec anxiè inquirimus, non magis quam in baptismo nostro, quomodo abluat nos sanguis Christi: non magis quam in Christi incarnatione, quomodo naturæ diuinæ humana in eandem hypostasin vniatur. Inter mysteria ducimus (& quidem mysterium est Eucharistia ipsa) cuius quod reliquum est debet igne absumi, id est, vt eleganter in primis Patres, fide adorari, non ratione discuti. Hæc fides Regis, hæc fides Ecclesiæ Anglicanę. Quæ vt breui compẽdio rem omnem complectar, in cœna Domini, realiter participem se fieri credit corporis & sanguinis Christi, vt Patres Græci dicunt, & quod Bellarminus ipse fatetur, spiritualiter. Per fidem enim Christum apprehendunt & manducant: creduntque nullum aliud manducationis genus ad salutem vtile esse posse. quod & omnes vestri semper fassi sunt.

Ad II. ἔνστασιν de sacrificio in Ecclesia Christiana.

VEteris Ecclesiæ Patres sacrificium in religione Christiana vnum agnouisse, quod in locũ successisset omniũ legis Mosaïcæ sacrificiorũ, neq; ignorat Rex, neque negat. Sed hoc sacrificiũ nihil esse aliud contendit, nisi cõmemora-

morationem eius, quod semel in cruce Christus Patri suo obtulit. Quare B. Chrysostomus, quo frequētius nemo huius sacrificii meminit, in nonū caput Epistolæ ad Hebræos, postquam θυσίαν nominasset, continuo subiungit, siue explicationis, siue etiā correctionis loco, μᾶλλον δὲ ἀνάμνησιν θυσίας illa locutio μᾶλλον δὲ quam vim habeat, scis ipse omniū optime. Sępe autē Ecclesia Anglicana professa est, de verbo nullam se litem moturam, si modo impetrari à vobis posset, vt pristina fide in integrum restituta, quę contra vsum veteris Ecclesiæ à vobis vsurpantur, tollerētur. Nam Eucharistiæ celebrationem sine communicantibus, & vniuersam illam priuatarū missarum nundinationem, multis etiam vestrorum Theologis damnatam, certum est à peruersa doctrina de hoc sacrificio originem habuisse. Quod autem ad extrahendas defunctorum animas è flammis purgatorii sacrificia missarum exiguntur, & quidem sæpe repetita, otiosorum, hominum & simplicitate populorum ad quæstū suum impiè abutentium, delirium esse, Rex nō dubitat. Tollantur hi & similes his alij crassi fœdique abusus, qui apud vos obtinent: ab Ecclesia Anglicana, quæ in sua liturgia expressam sacrificij mentionem habet, facile impetraueris, vt in veteris Ecclesiæ vsu acquiescat. Quamobrem Serenissimus Rex quum nuper ei esent narrata quæ paulo ante in celeberrimo conuentu Dominicanorum doctè fuerant à te disputata, de duplici sacrificio, expiationis nempe, & commemorationis, siue religionis, sibi quoque

idem probari, multis audientibus pronuntiauit, & nunc etiam vt hoc ipsum tibi confirmarem eius Maiestas me iussit.

Ad III. ἔνστασιν de precibus pro mortuis.

COnsuetudinem esse vestutissimam, vt in publicis Ecclesiæ precibus cōmemoratio fiat defunctorum, & quies illis petatur à Deo, qui in pace Ecclesiæ sunt mortui, pauci hodie ignorant, nedum Serenissimum Regem hoc fugiat. Eum morem à charitatis vehementia esse profectum, non videtur ambigendum. Sed & fidem suam, de futura resurrectione, vetus Ecclesia eo pacto approbauit. Hūc ritum Ecclesia Auglicana etsi non damnat in primis seculis, hodie tamen sibi non putat retinendum, idque propter caussas & plurimas & grauissimas. nonnullas de multis hic attingemus. Prima omniū est, quia sine vllo præcepto supremi in Ecclesia sua Legislatoris Christi, primo fuisse eum morē introductum, habet persuasissimum: neque hactenus contrarium huius à vestris Doctoribus potuit demonstrari. Quare etsi non tantum sibi sumit Rex, sicut in Monitoria sua dudum est protestatus, vt veteris Ecclesię vsu probatū institutū ausit condemnare: nihil tamen dubitat eius maiestas, Ecclesiam suam nulla eius necessitate hodie teneri. Nam quicquid est, quod hac in parte veteres fideles fecerunt: id omne Rex ad illud caput vtilium vel licitorum refert, de quo in secunda obseruatione est dictū: ad ea certe quę absolute necessaria sunt, nulla ratione persuadebitur, hunc ritum pertinere.

Vnde enim illa necessitas? non ex lege Dei, qui hoc nunquam imperauit. Si ab eo fonte non est, nulla profectò est. Posuimus enim, sola illa ad salutem necessaria existimari debere, quæ aut expressè cõtinentur in verbo diuino, aut necessaria consecutione inde fuerint deducta, quorũ neutrum hic locum habet. ea verò quæ vetus Ecclesia, sine vlla necessitate aut credidit aut fecit, libera hodieque nobis esse debere, antea dictum est. Secunda ratio est, quòd licet fateatur Rex hanc consuetudinem antiquissimos auctores habuisse, à principio tamen & temporibus Apostolicis, vnde omnis Ecclesię antiquitas repeti debet, sic factum esse, nemo ad hanc diem potuit probare. Accedit quod preces, quæ olim fiebant, & modo & fine multum ab iis differebant, quæ fiunt hodie & docentur. Tertiam rationem adijcit Rex, quod vbi semel preces pro defunctis admissę fuerunt in Ecclesiæ ritus, mox pudendorum errorum, & plus quam anilium superstitionum caterua ingens agmine facto in Ecclesiam irrupit. Iudicent vero æstimatores æqui, vtris potius Catholicorum appellatio sit denegãda, Regíne & subditis ipsius, qui rem nulla necessitate introductã, propter insecutos errores desinunt vsurpare, aut iam sibi licitam putare: an vestris hominibus, qui omnes superiorũ seculorũ, quamuis fœdos & perniciosos errores, sophisticis cauilllis mira pertinacia defendere malunt, quàm corrigere.

Ad IV. ἔνστασιν, de inuocatione Sanctorum.

DE Sanctorum inuocatione Ser. Rex dicit idẽ, quod de precibus pro defunctis. A te-

nui principio, quod nemo iam nescit. res postea magnũ incremẽtũ cepit. donec tandẽ cỏ ventũ, vt superiorib⁹ seculis (atque vtinã nunc quoque multis in locis non idem fieret) populus Christianus plus fiduciæ, & præsentis auxilij spem certiorem poneret in Sanctis, quàm in ipso, nefas dictu, Christo Seruatore, qui ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, vt salutem hominibus, hostibus suis pararet, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Et quum Dominus ipse, quæ est illius omnem superans admirationem bonitas & clementia, in Euangelio, suauissimæ dulcedinis verbis ad se miseros peccatores vocet, *Venite ad me*, inquiens, *omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos*. extitere tamẽ peruerse ingeniosi doctores, qui inuitationem adeo blandam inutilem conarentur reddere: & vnicũ apud Deum Patrem humani generis Aduocatum, terribilem & semper immitem depingentes, miseris hominibus persuaderent, nullum ad Christum sine intercessione plurium aduocatorum aditum patere. Fuerunt etiam qui palã docerent, iustitiæ seueritatem Christum sibi reseruasse, gratiã & misericordiam beatissimæ Virgini reliquisse. Tum autem officia inter Sanctos & curationes solertia admirabili, ne dicam superstitione detestabili, sunt distributæ. Et olim quidem suffragia illorum duntaxat expetebantur, vt sua gratia apud Deum intercederent: postea verò etiam libris repletus est mundus, qui propriè pertinerẽt ad huius illiusve Sancti cul-

tum,& formulas docerent petendi ab eo necessaria. Igitur in locum Psalmorum, quē libellum diuinum omnes olim Christiani, viri fœminæ, senes iuuenes, diuites pauperes, docti indocti, perpetuo in ore & manibus habebant, successerunt Horæ B. Virginis,& Legendæ, siue potius fabulæ vt plurimum, impiæ ac deliræ, (de veris martyrum historiis non loquor) & similes quisquiliæ. Parum est quod excussus est de manibus fidelium tam diuinus, tam necessarius libellus: nisi esset repertus, qui ad honorem B. Virginis Psalmos omnes transferret, omnia illi tribuens, quasi inter Deum & hominem κτίστην & κτίσιν nihil interesset, quę spiritu prophetico de vnico filio Dei fuerant prædicta. Serenissimus Rex gloriosissimam Virginem Matrem Dei, prædicat beatissimā, neque dubitat in supremū honoris gradum esse euectam, qui humanæ creaturæ à Deo creatore potuit tribui. perplacet etiā illi quod Ecclesia Anglicana memoriam B. Virginis certis anni diebus concelebrat. sed nullis technis ab eius Maiestate hodierni Sophistæ expresserint, vt quod diximus B. Virginis psalterium approbet, aut omnino ferat, nam Cardinalem Bellarminum, qui nuper defendit, ne vestris quidem hominibus, qui sensum pietatis nō plane exuerint, probari, Sereniss. Rex autumat. Hisce morbis intercutibus quum letaliter prope iam Ecclesia Romana laboret, demiratus est Rex, quod in tua, Illustrissime Cardinalis, epistola legit, inuocationem Sanctorum quæ hodie à vestris vsurpatur, primitiuæ Ecclesiæ tempori-

bus, fuisse in vsu. Breuiter igitur respondet: primis nascentis Ecclesiæ temporibus, alium præter vnum Deum opt. max. fuisse orari solitum, demonstrari omnino haut posse, nullum eiusrei præceptum extare in verbo Dei, nullum penitus exempli alicuius vestigium. Solus Deus adorebatur, solus orabatur per filium suum vnigenitum, Mediatorem inter Deum atque homines vnicum, solum, *μονώτατον.* postea morem esse introductum orandi ad memorias Martyrum: ac paullatim cepisse apostrophas fieri ad Sanctos, extra Dei cultum, optari etiam & vota fieri, non ad illos quidem primo, sed vt illi Deum orarent. Quod si hac fine exempla noua stetissent, ne Rex quidem illorum tēporū consuetudinem vehemēter reprehenderet: certe non ita damnaret, vt quod postea receptum est moribus. Beatos enim martyres & alios Sāctos, cum Christo, capite vtriusque Ecclesiæ, triumphantis & militantis, nunc regnantes, veneratur ipsius Maiestas, eosque pro necessitatibus Ecclesiæ assidue orare non dubitat: precesque ipsorum nō esse inutiles firmiter credit. At quo auctore & quasi sponsore credatur, orantiū preces ab ipsis audiri, ac propterea pro Diis penatibus & tutelaribus eos esse habendos, id vero nescire se ingenue fatetur. Quamobrem quæ deinceps post prima secula sunt secuta, mirifice Rex improbat: per gradus enim ad ea peruentū est quæ modo dicebamus: & quæ Ecclesia Anglicana cum summa impietate esse coniuncta, non veretur affirmare. Quod si in Patribus quarti se-

culi exempla reperiuntur alicuius inuocationis, (& quidem reperiuntur, neque hoc Rex nescit) fuit hoc nempe deficientis antiquæ simplicitatis & mali iam gliscentis indicium; eiusmodi tamen mali, quod nullo pacto cum iis sit conferendū, quæ hodie in Ecclesia Romana & fieri, & ferri, & doceri, atque defendi cernuntur. Postremo seculi illius morem inter vtilia aut licita si admiserunt pii Patres: at inter absolute necessaria ad salutem, nunquam profecto posuerunt, atq. de his non de illis proprie sermo fuerat institutus. Et de quatuor quidem obiectionibus aduersus Liturgiam Anglicanam propositis hactenus.

Putat vero Rex, consultò factum esse à te, vt ex omnibus, quæ in ipsius religione minus probabas, ea potissimum seligeres, quæ ad synaxes pertinent. Nam communio inter fideles, in publicis maxime pietatis exercitiis est posita: atq. hoc est optatæ bonis vnionis vel præcipiū coagulum. Quare si de hac saltem re inter Christianos hodie conueniret, nihil vetaret, quominus inuicem populi Europæ communicarent: facta interim Doctoribus S. Theologiæ facultate, vt dogmatum aliorū veritatem in scholis placide inquirerent. Quod quidem valde esset optandum: & hoc semel posito fundamento, bene de cætero, cum auxilio Dei, videri posset sperandū. Propterea Serenissimus Rex, tuum hac in parte iudicium apprime laudans, faciendum putauit, vt ipse etiam ex iis quæ in liturgia vestra reprehendit, quædam hic adnotaret. Quod si propter illa quatuor, quæ ipse in Liturgia Anglicana desiderasti iusta satis caussa est, vt tibi quidē vide-

batur, cur qui illa vtuntur nec credantur nec dicantur Catholici: viderit tua illustris dignitas, quid de Romana Ecclesia Regē pronuntiare oporteat: in cuius liturgia (nam alias partes religionis vestræ Rex nunc omittit) tam multa pij viri dudum obseruarunt, verbo Dei & veteri fidei Catholicæ palàm repugnantia: quæ tamen defendere hodie, in hac luce veritatis, Romanus Pontifex mauult, quàm emendare. Et poterat quidem Rex nullo negotio, plurimos hic commemorare Liturgiæ Romanæ grauissimos errores: sed placuit ipsius Maiestati quatuor duntaxat afferre, quæ tuis illis quatuor, de quibus diximus opponit. Primū esto Linguæ ignotæ vsus, contra Pauli admonitionem & primitiuæ Ecclesiæ praxin: quæ nihil habuit antiquius in suis synaxibus, publica vtilitate, & audientium ædificatione. Itaque verti S. Scripturam in omnes linguas Patres curarunt, & vt notat Epiphanius ἑρμηνευτὰς habuerunt, qui si opus esset, linguam in linguam verterent ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, inquit ille: hoc est, cum scripturæ populo legebantur. Sane vulgo fuisse intellecta, quæ recitabātur, vel illud vnicum euicerit, quod in singulis fere Patrum Græcorum & Romanorum homiliis occurrit, *vt audistis legi*, vel, *vt hodie lectum est*: quod hodie si vestris concionatores dicerent, ridicule facerent. Nam si quæ leguntur è libris diuinis, nihil eorum miser populus intelligit: qui tamen multo magis hodie, quam olim opus haberet, saltē in Ecclesia verbum Dei cum recitatur intelligere. Veteri enim cogebāt vnum quemque,

vt libros

vt libros sacros domi assidue legeret: quinūc sub anathematis pœna vetantur attingi, sine venia. adeo vt inter libros prohibitos primum locum libri sacri, & à Deo profecti, horrendum dictu, teneant. Non ignorat Rex, etiam inter vos reperiri Bibliorum versiones in linguas vulgares: sed docuerunt eius Maiestatem Sacerdotes Angli, qui Duaci sacram paginam in sermonē Anglicū verterūt, ab inuitis vobis esse expressas illas versiones, *importunitate hæreticorū*, vt loquūtur Duacenses. Nam illis velle Dei verbum sobrie & reuerenter legere, hæresis est. Neq. ignorat Rex, quum in Gallicum idioma Renatus Benedictus presbyter Biblia vertisset, quantum illi molestiarum eam ob caussam, Romani Pontifices exhibuerint: qui etiam semel, literis ad Episcopum Parisiensem datis, id agere eum iusserunt, vt omnes Gallicæ librorum Sacrorū versiones, de manibus populi tollerentur. quod & factū procul dubio fuisset, si nulli in Galliis Protestantes extitissent. Nuper etiam legebat Serenissimus Rex in libro Angli cuiusdam presbyteri Pontificij, preces incognita lingua conceptas, nescio quid maioris efficaciæ habere, quàm si intelligerētur. quod insulsissimum delirium ab ethnicis primò excogitatum, hodie nō est illius presbyteri proprium. Secundus error esto sacræ Eucharistiæ mutilatio cōtra institutionē Christi, exēplū Pauli, & praxin cōtinuam Ecclesiæ in publica synaxi, per annos minimū mille, fatente etiā Casſādro, viro eruditissimo. Tertio loco sūto Missę sine cōmunicātibus, itē priuatæ atq. an-

gulares. Iam ante dictum, originem hęc habuisse è peruersa doctrina de sacrificio in Ecclesia Christiana. Restituatur vetus fides, vetus praxis. Quarto loco profert Rex, imaginum hodiernum vsum, cultum atque adorationem. Fatentur abusum etiam Patres Tridentini: & Catechimus Rom. quędā vtiliter monet. Quid refert? manet error, probatur, defenditur, & gliscit in dies. Omittit Rex adorationem Sanctorum atque inuocationem. Vt fit hodie excusari res non potest, non debet. corrigantur non autem excusentur, quę palàm cum lege Dei & vsu primitiuę Ecclesię pugnant. Omittit reliquiarū adorationem religiosam, quæ & docetur hodie & exhibetur, vt res necessaria; aut plurimum certe ad salutem conducens. Accedit rei absurditas intolerabilis: vt cum falsæ reliquæ pro veris obtruduntur; aut palàm ridiculę: vt cum lachrimæ Christi ostentantur, aut lac B. Virginis, & id genus alia. Omittit licentiam concionantium, extra dei verbum aberrantium, quibus lex poni debuerat, ne vllam populo doctrinā proponerent velut ad salutē necessariam, quę ex oraculis diuinis non sit hausta, & primæuæ antiquitatis fidei consentiens. Ea namque est illa ὑγιαίνουσα διδασκαλία, quā tot locis Apostolus commendat. Hac lege semel sancita, ruent sponte sua, quę hodie in Ecclesia Romana fiunt permulta: ruet doctrina de indulgentiis: ruet putidum illud commentum de pœna intensiua in purgatorio: vbi multa annorum millia in vna minuta comprehendi docentur, vi pœnæ istius

intensiuæ:ruent illæ in precibus ad Deũ inanes battologiæ, quas sibi non placere, Christus ipse nos docet: neque amplius credetur magnũ esse meritum, si quis Rosarium suum, aut alias preces vel psalmos, ignota sibi lingua decies, vicies quinquagies, centies repetat. Istis incommodis, & similibus aliis si esset à vobis prospectum, cur ab Ecclesiæ vestrę synaxibus Dei timentes viri, putarent sibi abstinendum, nulla fortasse amplius satis iusta caussa restaret. Ne illud quidem prætermittendum sibi Rex putauit, quod sub finem tuæ epistolę habetur. Scribis enim, de Romano Pontifice nolle te verba facere: quum vel mediocriter in historia Ecclesiastica versatis compertum sit primorum seculorum Patres, Consilia & Imperatores Christianos, primas illi semper detulisse, & præcellentis dignitatis pręrogatiuam, in omnibus negotiis, ad religionem aut Ecclesiam spectantibus: atque hoc solum exigere Ecclesiam vestram pro articulo fidei credẽdũ ab iis, qui cõmunioni suæ se adiũgunt. Ad hæc respondens Rex, fidem tuam appellat, Illustrissime Cardinalis, petitque à te, vt animo reputes facta Romanorum Pontificũ ab annis fere septingentis. Non vult eius Maiestas Camarinã illam nunc mouere; scire tamen te cupit, plane sibi fide certa notũ atque exploratũ esse, hodiernos Põtifices eius Sedis vsque adeo primorum Paparum esse dissimiles, fidei integritate, proposito vitæ, & totius administrationis forma ac scopo, vt lõge iniquissimum putet, rebus sic stantibus à prioribus seculis ad presens

tempus trahere argumenta. Reddatur Ecclesiæ sua pristina forma,& tot noua iura olim inaudita penitus tollantur. Denique rebus ipsis probet Romanus Pontifex, non suam se, verùm Dei immortalis gloriam quærere,& populorum pacem, concordiam & salutem sibi esse curæ: tum Serenissimus Rex quod in Monitoria sua dudũ est protestatus, sine cũctatione primas illi deferet, ipsumque πάσης τῆς ἐκκλησίας προνοεῖν, cum Gregorio Nazianzeno, dicet non inuitus. Nunc de illa Sede quid Ecclesia Dei statuere debeat, imprimis autem Reges ac Principes, vel teipsũ Serenissimus Rex fert iudicem. Non enim ignoras, qua multi quotidie & Roma â, & ex omnibus iam Europæ angulis subinde libri prodeant, ad temporalẽ Papæ potestatem siue potius omnipotẽtiam, & in Reges Principes ac populos Orbis terrarũ vniuersos ἀποστολικὴν μοναρχίαν stabiliendã. Non ignoras, Cardinalẽ Bellarminũ super illo argumẽto ea nuper scribere, & statim a morte Henrici Magni publicare esse ausum, quæ omnes boni etiam e vestris sunt detestati. Boni, inquam, & pii sunt vbique locorum detestati: at complices eiusdem conspirationis, ceu profectum oraculũ ex ore Pontificis, qui errare non potest, tota voluntate suscipiunt, & pro virili sua multi defendere conãtur. Itaque Iesuitæ Ingolstadienses, in recente libro, quem aduersus Iohãnem Gordoniũ Decanum Salisburiensem, virum nobilissimum & doctissimũ scriberent, ex illo libro non secus argumenta ducunt, quàm si ea esset omnium Catholicorum constans &

consentiens opinio. At cogitet quæso tua illustris dignitas, quid simile primæua Ecclesia viderit, quò tendat hic væsanus furor: diligenterque apud se expendat, in quantum ruinę vltimæ periculum Ecclesiam Christi coniiciant, quicunque ea, quæ hodie fieri docerique videmus, probãt aut ferunt. Nam vt hoc solum dicam, de reconciliatione dissidẽtium Ecclesiæ mẽbroiũ, quandiu apud vestros ea manebit rerum facies, & factæ diuisionis esse præbita occasio negabitur, vel cogitare merus fuerit stupor, mera stultitia. Vltimum illud erat in tuis: paratum esse te, perspicue demonstrare, quã bene in articulis hodie controuersis, Sedibus Patriarchalibus, quæ adhuc supersunt, cum Romana Ecclesia cõueniat. Verum eo labore posse te supersedere Serenissimus Rex autumat. Scit Rex, sciunt alii omnes, harũ rerum paullo saltẽ curiosiores, non solius Occidentis, sed etiam Orientis, Septentrionis ac Meridiei Ecclesias, ab aurea simplicitate primorum seculorum longe dicessisse, ac longius etiam fortasse multo quã par erat. Scit etiam apud illos populos, ritibus ritus subinde esse accumulatos, & hominibus superstitiosis nimium vbique ab annis mille & amplius licuisse. At enim cum de reformãda Ecclesia Dei agitur, nõ hoc opinor, quæritur, quid hodie Orientalis Ecclesia, aut Moschouitica, vel aliæ credant facientue: sed id potius quæritur, quid, ab initio docuerint Apostoli, quid eorum temporibus, & proxime secutis Ecclesia vniuersalis vsurparit. Illud est exemplar, quod omni amota

exceptione, sequi velle se Rex ingenue atque ex animo profitetur. Quanquam ne illud quidem rerum Ecclesiasticarum periti cuiquam concesserint: doctrinam Ecclesiæ Romanæ per omnia hodie congruere cum doctrina, quæ in Ecclesiis aliorum Patriarcharum iam obtinet. Ne de cultu statuarum hodierno, igne purgatorio vestro, aut Romani Pontificis infinita potestate, etiam supra Concilia, similibusve aliis articulis quicquam hic dicam: certum est, in ipsa S. Eucharistiæ mystagogia multum diuersos esse Græcos à vobis Romanis: adeo vt non dubitarit Marcus Ephesius de Missa Romana loquẽs affirmare, ipsam in maximi momenti rebus, cum verbo Dei, & antiquis Liturgiis pugnare. πρόδηλον, ait, φέρει τὴν ἐναντίωσιν καὶ πρὸς τὰς παραδεδομένας ἐκθέσεις, καὶ ἐξηγήσεις, καὶ πρὸς τὰ δεσποτικὰ ῥήματα καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκείνων φωνάς. eos autem qui ritus Romanos hæc in parte defendũt, idem Marcus pronunciat ἐλεεινοὺς δικαίως τῆς δεινῆς ἀγνοίας, καὶ τῆς εἰς βάθος πωρώσεως. Sed hæc impræsentiarum satis. Habes, Illustrissime Cardinalis, expositas caussas, cur Serenissim' Magnę Britãniæ Rex etiã post epistolam tuã lectam, Catholicũ se esse, & Ecclesiam suam Catholicam, misericordia Dei fretus, credere, & certò affirmare non vereatur. Qui si infinito quodam desiderio adiuuandæ publicæ concordiæ non flagraret, aut te esse alienum ab eo proposito iudicaret, huius responsionis labore profecto supersedisset. quum præsertim eius Maiestas quotidiana vestrorum hominum facta scriptáque ad animũ

reuocans prope iam habeat ratum & fixum, sicut ante dicebamus, nullam per illos iam superesse amplius ineundæ concordiæ neque spem, neque rationem. tueri namque omnia est illis propositum, non proficere in melius, & seria rerum deprauatarum emendatione, piorum animos sibi conciliare. Quo in proposito quandiu vestri pergent, neque vllum antiquitati aut veritati locum dabunt, semel profitetur Serenissimus Rex, nihil se illos morari, neque vllam sibi communionem cum Ecclesia Romana, vnquam futuram. Quod super est Dominum Iesum veneratur ipsius Maiestas, vt quas in te largiter contulit animi dotes excellentes, ad sui nominis gloriam, & vtilitatem Ecclesiæ velit semper dirigere. Vale, Illustrissime Domine. Londini V. Eidus Nouembr. cIↄIↄcxI.